ook de sterren door God geschapen zijn om den mensch, en wel om hem licht te geven in den nacht en hem tot gezette tijden en teekenen te zijn. Te zeggen, dat deze sterren voor den mensch geen *doel* hebben, is derhalve onjuist. Tusschen die sterrenwereld en onze aarde bestaat een zeer nauw en innig verband. In vroeger tijden mag dit verband overdreven zijn, toen men meende dat door den loop der sterren het lot van elk menschenleven werd bepaald, en de astrologen uit den stand der sterren bij het geboorteuur iemands horoscoop aflazen. Ook het dwaze bijgeloof, alsof een zonsverduistering of het verschijnen van een komeet voorteeken was van een nationale ramp, een oorlog of pestilentie, moge thans gelukkig overwonnen zijn. Maar in dit alles sprak zich dan toch onbewust de gedachte uit, dat de aarde niet geïsoleerd staat in het heelal; dat er een band is tusschen ons en die sterrenwereld.

Het doel van deze sterrenwereld is dan ook niet alleen om des nachts het licht van de zon te vervangen of door wondere schoonheid van glans een aesthetisch genot ons te bieden. Zeker ligt ook daarin een doel, dat niet miskend mag worden. Zooals de bloem haar rijke kleurenpracht ontvouwt en haar zoete geuren verspreidt, opdat de mensch in die weelde van schoonheid zich vermaken zou en God er voor zou prijzen, zoo heeft ook die sterrenwereld een aesthetisch doel van God ontvangen. Wanneer bij helderen nacht tegen den donker blauwen achtergrond de fonkelende sterren zich afteekenen, elk schitterend in eigen schoonheidsglans, dan is er geen heerlijker schouwspel denkbaar. Het oog kan zich aan die sterrepracht nauwelijks verzadigen. Alle dichters hebben gewedijverd om dat verheven schoon in hun zangen te bezingen. En wanneer die bewondering tot aanbidding leidt van Hem, die de sterren roept bij name en haar getal telt, dan wordt ook daarin het doel van God met de schepping dier sterren bereikt. Waar de Schrift de majesteit en de heerlijkheid Gods teekenen wil, daar is het telkens door die wondere pracht van de sterrenwereld u voor oogen te stellen. God, zegt Job (9 : 9) is het die de sterren verzegelt, die den Wagen maakt, den Orion en het Zeven-gesternte, en de binnenkameren van het zuiden, die groote dingen doet, die men niet doorzoeken kan, en wonderen, die niemand kan tellen. En God zelf, als hij Job in een onweder antwoordt, wijst Job op de ordinantien, die Hij voor de sterren gaf (39 : 31—33): kunt gij de lieflijkheden van het Zevengesternte binden, of de strengen des Orions losmaken? Kunt gij de Mazzeroth voortbrengen op haren tijd en den Wagen met zijn kinderen leiden? Weet gij de verordeningen des hemels of kunt gij deszelfs heerschappij op de aarde bestellen? In heel het boek der Schepping is er geen bladzijde, waarop Gods naam schitterender geschreven staat dan op die van den sterrenhemel daarboven.

Maar naast dat aesthetische doel hebben de sterren toch een meer rechtstreeksch en practisch doel voor deze aarde ontvangen. Bij de schepping dezer sterren heeft God zelf gezegd, dat ze dienen zouden „tot teekenen en tot gezette tijden" Gen. 1 : 14. In de wisseling van dag en nacht, in de opeenvolging van zomer en herfst, winter en lente, mag een zekere tijdsindeeling ons geboden zijn, maar vooral in vroeger tijd, toen men geen kalender had en geen zakuurwerken bezat, was het de stand der sterren, waardoor de tijdsindeeling werd beheerscht. De sterren, die voor ons oog in vaste beelden gegroepeerd zijn, bewegen zich schijnbaar van hun plaats in den hemel. Op die schijnbare beweging berust heel onze tijdsindeeling, en de sterrekijkers in Babylon, die op hun hooge tempels elken nacht de sterren gadesloegen, zijn dan ook den eersten geweest, die onze chronologie hebben vastgesteld. Zonder die sterrenwereld zou geen chronologie mogelijk zijn.

En evenzoo dient die sterrenwereld tot een „teeken", waarnaar de reiziger zijn weg richten kan. De reiziger in de woestijn, waar geen weg gebaand is, de kapitein op zee, waar geen land kan gezien worden, heeft in die sterren het middel van God ontvangen om den rechten koers te houden. Eer het kompas was uitgevonden, was de sterrenhemel het eenige kompas. En dat de mensch het waagde zijn eigen land te verlaten en in onbekende contreien te gaan zwerven of op vreemde zeeën rond te zwalken, was omdat hij wist in dien sterrenhemel een veiligen gids te hebben. Zijn leidster ging hem voor en voerde hem straks veilig huiswaarts. Zonder die „teekenen" van den hemel zou de mensch de aarde niet hebben bevolkt en aan ontdekking aan vreemde landen zich niet hebben gewaagd.

Voor Kootwijks Scholen.

In hartelijken dank ontvangen door Ds. HOUTZAGERS: Van den heer G. Torenbeek te Voorschoten, gevonden in de Unie collecte *f* 1.

Bij ondergeteekende, van den heer J. J. Knap, arts te 's Gravenhage, „Looft den Heere" *f* 10; van den heer v. Beek te Nijkerk, uit de Unie collecte *f* 5

Dringend beveelen wij onze scholen den vrienden aan.

D. HULLEMAN,
Kootwijk. *Penningmeester.*

Uit de Pers.

Het slot van het Utrechtsche advies vinde ditmaal plaats:

Als men voorts leest op pag. 9 van bedoeld boekje »I. O. O. F. wat het *doel* is der »teekens" en »passeerwoorden", waaraan de leden der Orde over heel de wereld elkander herkennen, dat blijkt daaruit, welk een vast georganiseerde en gesepareerde wereldeenheid deze Orde vormt, en hoe men niet te gelijk kan vasthouden aan *deze* broederschap der Orde, èn aan wat de Schrift verstaat onder de »broederlijke liefde" en de »gemeenschap der heiligen". Men moet òf de gemeenschap der Orde-Broederen, òf die der Broederen in Christus zoeken.

Het is dan ook te verstaan, dat zulk eene Orde eene afzonderlijke en speciale opvoeding eischt.

Wat op pag. 10 11 en 12 van »I. O. O. F". hieromtrent te lezen staat, is kenmerkend.

Die tot lid is aangenomen »verstaat" nog niet »de kunst van Odd Fellow te zijn". Hij heeft nog noodig »om geleidelijk te worden opgevoed tot Odd-Fellow", want hij heeft zich *nog niet geheel losgemaakt* — »bijv. uit de »bocien van vooroordeel".

»Vooroordeel ten aanzien van nationaliteit, »ras of huidskleur. Vooroordeel, ten aanzien »van rang, stand of maatschappelijke positie. »Vooroordeel, ten aanzien van godsdienst of »politiek".

En wat dan de Orde onder »vooroordeel" verstaat, blijkt wel uit heel den inhoud van dit, zoowel als van 't eerst door Uwe Commissie geraadpleegde boekje, en nog meer bepaald uit het beeld in »I. O. O. F", op pag. 11 gebruikt, »dat ons schildert, hoe de menschen zijn neergezeten".

»Wij mogen ons hier voor oogen stellen het »oude welbekende beeld, dat ons schildert, hoe »de menschen zijn neergezeten vlak voor een »hoog gewelf en geboeid zijn zóó, dat ze alléén »kunnen kijken recht voor zich uit naar den »achterwand van het gewelf. Zóó zitten zij daar »vanaf het oogenblik hunner geboorte en weten »niet beter, of dat gewelf daar vóór hen, is de »wereld, en hun blik omvat het heelal.

»Maar achter hen is een muur en aan de »andere zijde van dien muur loopen andere men»schen, die vaten dragen op het hoofd en figuren »van verschillende gedaante. En daarachter weer »brandt een groot vuur in lichtelaaie vlammen. »De schaduw van den muur valt op den achter»wand van het gewelf en bedekt die voor een »gedeelte, maar de schaduwen van het vaatwerk »en de figuren verschijnen en verdwijnen op »dien wand boven de schaduw van den muur »uit, in eeuwig afwisselende en altijd doorgaande »reeks. De arme gebonden menschen zien die »schaduwen, ze hebben geen besef van de dingen, »die de schaduwen werpen en nog minder van »het vuur, dat door de grove materie van dat »vaatwerk en die figuren niet heendringen kan »en zóó die schaduwen veroorzaakte. Deze men»schen houden die schaduwen voor iets wezen»lijks, zij houden die voor de dingen zelven en »wee den mensch, die van zijn boeien vrij, zou »trachten hen tot het inzicht te brengen, dat »hetgeen zij zien ónwezenlijk is, niets als duistere »plekken, ontstaan door onderschepping van »licht. Hij zou niet worden geloofd, niet worden »begrepen; hij zou voor leugenaar en onzinkramer »worden uitgemaakt, en indien hij dan, ten »einde raad, de boeien van die deerniswaardige »schepselen losmijden zou, hen zou dwingen »tot opstaan, hen desnoods opheffen zou en zóó »hoog, dat zij over den muur zouden heenzien, »zouden zien het licht en de dingen, zooals zij »werkelijk zijn in hun ware gedaante, dan zouden »zij gillend van pijn hunne oogen stijf dicht »doen voor de al te felle stralen van licht en »hunne pas verkregen vrijheid misschien ge»bruiken, om hunnen »weldoener" de hersens »in te slaan.

»Neen, niet dan zeer langzaam en geleidelijk »kunnen de geboeiden (en geboeid zijn wij allen »in meerdere of mindere mate) worden losge»maakt uit hunne banden en met voorzichtigheid, »langzaam worden omgewend, opdat, na verloop »van de noodige tijdruimte, hunne oogen mogen »gewend raken aan het licht en de menschen »mogen leeren, om de dingen te zien in hunne »wezenlijke gedaante, opdat zij het wezen der »dingen leeren beseffen en tevens leeren, om »een gepast gebruik te maken van hunne ver»kregen vrijheid en zoo te leeren onderscheid te »maken tusschen de onwezenlijke schaduwen in »het gewelf, dat zij te voren hielden voor het »heelal en de wezenlijke dingen daarbuiten".

En ook uit het gebruik, dat hier gemaakt wordt op pag. 83 van het sprookje van Lessing's »Nathan der Weise" van de bekende drie ringen.

Wat de Orde »vooroordeel" acht, dat noemt een Christen het eeren van de ordinantien Gods — èn — het vasthouden aan het geloof en de goede conscientie.

Uit wat I. O. O. F. op pag. 10 en 11 van die opvoeding der Odd-Fellows te lezen geeft, blijkt dan ook, dat dit is eene vorming in humanistischen, paganistischen geest, uitloopend op een pantheistische verflauwen der grenzen door God voor het menschelijk leven gerteld, en bedoelende een zedeleer en een zedelijk leven los van God en van zijn Wet en Getuigenis

Wat in de 4de 6de en 8ste conclusie van het rapport wordt gezegd, vindt dan ook in het gezegde op deze beide pagina's van I. O. O. F. eene krachtige bevestiging.

Niet godsdienst, maar beschaving stelt in staat tot de plichten van den Odd Fellow.

Daarom is voor den Godvreezende, die, als man uit een stuk, in alles, ten allen tijde God vreest, en wil, dat *allen* God vreeren zullen, in deze Orde geen plaats.

Hij kan de »vooroordeelen", die de Orde veroordeelt en niet duldt, niet afleggen.

Op pag. 12 en 13 blijkt nog eens duidelijk, dat de Orde niet enkel in haar vergaderingen, maar ook daarbuiten van den »Gereformeerden Christen »eene belijdenis-verzaking en eene verdraagzaam»heid eischt, die voor eene door Gods Woord »verlichte en gebonden Conscientie diep zondig en »zeer schuldig doet staan" (7de conclusie).

Immers de Odd-Fellow is nooit buiten de Orde. Hij is overal en altijd »lid der Orde".

En op pag. 13 heet het:

»Daarom is het noodig, dat ieder, alvorens »zich tot ons te wenden, met den meesten ernst »zich afvrage, of hij werkelijk in staat zou »kunnen zijn, om voor goed afstand te doen van »zijne vooroordeelen; inzonderheid van die ten »aanzien van andersdenkenden en anders-ge»loovenden; vooroordeelen, die met zijne geboorte »zijn ontstaan, in zijne kinderjaren zijn ont»wikkeld en met hem zijn opgegroeid".

En dat ten slotte in de 4de en 6de conclusie van het rapport niet te veel gezegd wordt, kan nog ten overvloede blijken uit het gebruik, dat van Lessing's fabel van Nathan den wijze en de drie ringen gemaakt wordt.

De aanhaling eindigt op pag. 14 van J. O. O. F. met de volgende vraag:

»Gedragen zich de Mohamedanen, de kinderen »Israels, de Christenen op zulk een wijze, dat »reeds te zeggen is, welke van de drie de drager »is van den échten ring?"

Terwijl niet minder duidelijk de Orde te kennen is uit de volgende woorden op pag. 15 van J. O. O. F.

»En zij die ongeloovig zich noemen, die zich »hebben losgemaakt van elk kerkverband en »zeggen geenerlei godsdienstvorm te belijden?! »Geven ook zij zich geen rekenschap van hun »bestaan op aarde, trachten zij althans dit niet »te doen? Wie hier ontkennend mu willen »antwoorden, doet beter met voorloopig geen »aansluiting te vragen aan de Orde. Want, wie »denkt, tracht zich rekenschap te geven van zijn »zijn, en wie niet denkt, omdat hij niet wil, »blijve verre van ons Wie niet denken kan, »verdient ons medelijden, hij moet geholpen »worden. Maar wie tracht, zich rekenschap te »vragen van zijn zijn, construeert zich onver»mijdelijk »een hoogst bestaan, waardoor het »heelal gevormd en in stand gehouden wordt", »en voldoet daarmede aan de voorwaarde, welke »de Orde te dezen aanzien voor toelating stelt. »Men meent zoo vaak uittermate modern te zijn »en filosophisch, wanneer met met Buchner »redeneeren kan over »Kracht en Stof" en be»denkt niet, dat reeds voor duizenden van jaren »de oude Egyptenaren zich een hoogst bestaan" »hebben gedacht opgevoer in dezen zin: in den »beginne waren er vier groote, van elkander »niet af te scheiden goden: de »*kracht*", die »niet denkbaar is zonder stof, waarin zij werkt; »de »*stof*", die niet denkbaar is zonder de er »in werkende kracht: de »*stijd*", waarin kracht »en stof werken; en de »*ruimte*", waarin dit »werk geschiedt. Deze vier zijn Eén, — maar »hoe die Eenheid is, — daarvan kunnen wij »menschen, ons geen denkbeeld en geen begrip »vormen, — dat is »Amun". En zij, die in den »mensch niet anders kunnen zien als een voort»brengsel van kracht en stof en tijd en ruimte, »ook zij zullen hem dus kunnen beschouwen als »het voortbrengsel van die Eénheid en met »alle geloovigen kunnen zeggen: Hebben wij »niet allen éénen Vader, heeft niet één God ons »geschapen? (Maleachi 2 : 10)".

Zoo blijkt dan ook uit deze tweede brochure, die evenals de eerste eene officieele en dus betrouwbare bron mag geacht worden, dat Uwe Commissie in de negen conclusiën van haar rapport niet te veel heeft gezegd, en dat de Kerkeraad niet anders kan, dan oordeelen, dat leden der Gereformeerde Kerk niet kunnen noch mogen zijn lid van de Orde der Odd Fellows.

De Commissie voornoemd:
Ds. P. J. W. KLAARHAMER.
W. C. MANDERSLOOT.

Utrecht, 17 Augustus 1904.

De Utrechtsche Commissie heeft haar taak blijkbaar ernstig opgevat en haar oordeel op afdoende gronden willen doen rusten.

Moge het ook in breeder kring dienst doen om af te manen van elken bond, vereeniging of orde, wier statuten met Gods Woord in strijd zijn.

Officiele Berichten.

De arbeid onder de Hollanders te Essen a/d Ruhr.

Op de *dringende bede* om hulp voor Essen kwam in van G. G., postmerk Amsterdam *f* 1, en van de Geref. kerk te Winterswijk eene collecte *f* 31.76½.

Geve de Heere *meerdere offervaardigheid* voor dezen zoo noodigen arbeid! Zoo niet, dan zal de prediking des Woords onder onze landgenooten te Essen spoedig moeten worden gestaakt.

Ds. G. RENTING.

Winterswijk, 5 Oct. 1904.

Classis 's-Hertogenbosch.

De classis 's Hertogenbosch vergadert Donderdag 20 October a.s. Stukken voor het agendum worden ingewacht vóór Dinsdag 11 October bij ondergeteekende.

Namens de roepende kerk,
J. M. MULDER.

Zondag j.l. was het voor de kerk van Pijnacker een blijde dag. Reeds lang was het onze vurige wensch, ook hier de ambten ingesteld te zien, en thans mochten wij de vervulling daarvan aanschouwen. Ds. Van Loon van Zegwaard bevestigde den Kerkeraad na eene predikatie naar aanleiding van Lukas 2 : 41—52. Zegene de Koning der Kerk ook hier zijne gemeente, opdat zij toe moge nemen in genade en wijsheid bij God en de menschen.

Het adres van den Kerkeraad is,

B. VERMEER, *Scriba.*

Vergadering van de classis Almkerk te Nieuwendijk 15 Sept. 1904.

Ds. A. P. Lanting opent de vergadering.

In het moderamen hebben zitting: Ds. A. P. Lanting, praeses; Ds. G. J. D. Aalders, assessor; Ds. N. G. Kapteijn, scriba.

De notulen van de vorige vergadering worden na eenige opmerkingen goedgekeurd.

Rapport wordt uitgebracht inzake de voortdurende stijging der uitgaven voor de Zending onder Heidenen en Mahomedanen.

Sommige broeders willen de aanstaande Synode bescheidenlijk daarop wijzen en herinneren aan den velen arbeid die in eigen omgeving dient verricht te worden, maar nu niet of slechts ten deele kan geschieden omdat de noodige financiëele kracht ontbreekt.

Deze broeders gaan uit van de gedachte dat men eigen land niet mag vergeten (N.-Brabant en Limburg, Drenthe en Friesland) om allen nadruk te leggen op den arbeid naar buiten.

Andere broeders willen zich niet tot de Synode wenden, omdat daarin allicht eenige beschuldiging zou worden gezien; en zijn van oordeel dat er nog veel meer voor de Zending onder Heidenen enz. moet worden gedaan; dan zal als vrucht daarvan ook meer liefde en toewijding ontstaan voor den arbeid in eigen omgeving.

Deze laatste gedachte vindt eene meerderheid in de vergadering.

Ds. W. Bosch brengt rapport uit inzake den Zendingsarbeid in N. Brabant en Limburg.

Te Maastricht zijn 21 catechisanten; 's winters wordt daar ook bijbellezing gehouden.

Te Eindhoven zijn 11 belijdende leden; in het naburige Geldrop 3; te Eindhoven wordt catechisatie en Bijbellezing gehouden.

De arbeid te Rozendaal breidt zich niet uit; het is daar meest vlottende bevolking. De inkomsten voor den arbeid in N. Brabant en Limburg zijn den laatsten tijd zeer gering.

Aan de kerk van Dussen wordt advies gegeven inzake armenzorg.

De vacatuurbeurten worden geregeld:

Waardhuizen: 2 Oct. Ds. Kapteijn, 23 Oct. Ds. Osinga, 13 Nov. Ds. Aalders, 4 Dec. Ds. Bosch; 25 Dec. Ds. Davelaar.

Giessen Rijswijk: 18 Sept. Ds. Goedbloed, 9 Oct. Ds. Kapteijn, 30 Oct. Ds. Lanting, 20 Nov. Ds Osinga, 11 Dec. Ds. Aalders,

De volgende vergadering zal D. V. gehouden worden 15 Dec. a.s. te Werkendam. Roepende kerk is Dussen.

De assessor eindigt met dankzegging.

Namens de Classis,
N. G. KAPTEIJN, *Scriba.*

Werkendam, Sept. 1904.

Kort Verslag van de 16e Centr. Diac. Conf., gehouden in de Oosterkerk te Arnhem, op Woensdag 7 Sept. 1904.

Overeenkomstig den wensch van vele broeders gingen wij ditmaal niet naar Amersfoort, maar naar Arnhem.

De mime en schoone Oosterkerk was voor onze ontvangst in orde gebracht. Van 43 diaconieën waren afgevaardigden opgekomen, terwijl onderscheidene hospitanten de vergadering bijwoonden.

Te ruim 10 uren opende de Voorzitter, br. G. Struik Czn., de vergadering. Na het zingen van Ps. 118 : 4 begeleid door schoon orgelspel, ging Ds. Hoekstra ons voor in gebed, waarna de Voorzitter Matth. 15 : 29—39 las.

Vervolgens sprak de Voorzitter een hartelijk welkomswoord tot de hr. afgevaardigden, onze beide adviseurs Ds. H. Hoekstra en Dr. Wielinga en de andere belangstellende broeders.

Nadat verder punt II „Lezing der Notulen en Presentielijst" was afgehandeld, moest er voerzien worden in de Vacature van het Comité, ontstaan door de periodieke aftreding van de broeders: Blankenberg, Janse en Struik, en daar de brs.: Janse en Wind niet in het diakenambt gebleven waren, werd besloten, dat de brs. Blankenberg en Struik herkiesbaar waren, doch de brs. Janse en Wind niet. Na gehouden stemming bleken herkozen te zijn: de hrs. Blankenberg en Struik, terwijl gekozen waren: de hrs. Joh. T. de Lange van Ermelo en W. J. Noteboom van Utrecht.

Om verschillende redenen werd verder van de volgorde der agenda afgeweken. Allereerst werd behandeld punt X, ingezonden door de Diaconie van Groningen (A.) *„Mag een diaconie in een tijdperk dat ze meer moet uitgeven dan ze ontvangt, aan een arme, door haar ondersteund, die buiten haar om tevens bij het burgerlijk armbestuur aanklopte, op verzoek van dat bestuur een briefje afgeven, waarin ze verklaart geen meerdere geldelijke ondersteuning aan dien arme te kunnen bieden?"* Na inleiding door den Groninger afgevaardigde, ontspon zich een breedvoerige en opgewekte discussie, waaraan tal van broeders — wel een 15 tal — deelnamen. Niemand der broeders achtte het afgeven van zulk een briefje gewenscht.

Wij moeten ons ideaal hooghouden, en zelf voor onze arme broeders en zusters zorgen. Is de kas niet voldoende gevuld, welnu, men beproeve eerst langs allerlei middelen en wegen — waarvan er verscheidene aan de hand gedaan worden — deze te versterken, vóór men een arm lid der Kerk wegzende. Daar wij evenwel nog veraf zijn van den idealen toestand, als een gevolg van onze gebrekkigheid, moeten wij het in het uiterste geval dankbaar accepteeren, dat anderen onze armen ter hulpe komen, en dus nog gevoel van barmhartigheid bezitten, ons ter beschaming, doch niet als een dekmantel voor den misstand der praktijk.

Daarna kwam punt IV, ingezonden door de Diaconie van Enkhuizen, aan de orde. *„Oordeelt de Conferentie, de bediening der armen, door vereenigingen in 't midden der gemeente, overeenkomstig de instelling van het diaconaat?"*

Hoewel Ds. Los van Hilversum over dit onderwerp reeds een referaat — opgenomen in het Diac. Corresp. blad van Aug. — op de prov. Diac. Conf. te Zaandam had gehouden, meende de Diaconie van Enkhuizen ook op de Centr. Conf. dit punt ter sprake te moeten brengen. Bij monde van br. Sluis, wees zij er op, dat hier vooral bezwaar bestaat tegen zulke vereenigingen in het midden der Gemeente, die zonder contact met de diaconie werkzaam zijn. Verschillende broeders nemen ook aan de discussie over dit vraagstuk deel.

Niemand wenscht de particuliere barmhartigheid, als deel van het ambt der geloovigen, aan banden te leggen. Maar wel heeft men bezwaar, wanneer vereenigingen in de behoeften der armen gaan voorzien, en dus eenigermate concurrentie oefenen tegenover de diaconie. Dat gaat tegen het bijzondere ambt.

Alleen wanneer die vereenigingen in contact met het wettig orgaan staan, kan hun arbeid gewenscht en nuttig zijn. Ten slotte merkte Ds. Hoeketra op, dat bij alle schijnbare tegenspraak de broeders het onderling vrijwel eens zijn. Houden wij ons aan de vraag zooals deze daar ligt, dan zien wij dat er sprake is van *de bediening der armen*; iets wat niet het werk van vereenigingen, maar alleen van het wettig orgaan, het Diaconaat, is. Bij vereenigingen kan alleen sprake zijn van hulpe bieden aan de armen. Zooals dus de vraag *hier* luidt, moet zij ontkennend beantwoord worden. Iets anders is het echter, of het niet gewenscht is het particulier initiatief in 't midden der gemeente aan te moedigen. Men wachte zich echter voor het uitoefenen van dwang en pressie in dezen, doch zoeke contact en goede leiding.

Hiermede was de morgen-vergadering teneinde en werd een half uur pauze gehouden.

(*Slot volgt.*)

Buitenland.

Duitschland. Teekenen des tijds.

In het bekende tijdschrift de *Alte Glaube* van Leipzig, wordt betoogd, dat al schijnt het, dat het Christendom in den tegenwoordigen tijd in kracht heeft gewonnen niettegenstaande den tegenstand van een man als Strauss en later van de Darwinisten en de materialisten, dit toch niet meer is dan schijn.

Het is waar dat over den Godsdienst meer wordt gehandeld dan voorheen; de onverschilligheid die men te voren voor de religie koesterde, is voor een groot deel geweken. Zelfs in novellen en tooneelstukken wordt over Godsdienstige vraagstukken gehandeld. Er wordt geijverd voor Christelijke lektuur, Christelijke bladen, Christelijke werken van barmhartigheid, Zending enz. enz.

Bij een nauwgezet onderzoek van de beweegredenen, die de godsdienstige beweging van dezen tijd beheerschen, zal men ontdekken, dat indien deze de toekomst van het Christendom zullen beheerschen en zijn karakter en leven bepalen, het Christendom zal ophouden te zijn wat het in vroegere eeuwen was. Wat tegenwoordig als Christelijke religie wordt aangeboden, is slechts een armzalig substituut van hetgeen de kerk in de dagen der Reformatie beleed. In plaats van belijnde beginselen, zooals die in den strijd voor de reformatie werden voorgesteld, heeft het modern Christendom op zijn best zekere zedekundige regelen en leeringen, en spreekt het van Godsdienstige indrukken en gevoelens en gewaagt van vage idealen. De Heilige Schrift heeft geen gezag meer als eenige regel voor geloof en leven, en grondwaarheden als de rechtvaardigmaking door het geloof, worden verworpen.

Geen wonder, dat door de „wetenschappelijke" menschen het eenige karakter van het Christendom wordt prijs gegeven en men poogt om daarvoor een plaats onder de Godsdiensten der wereld aan te wijzen. Het spreekt wel van zelf, dat er op dit standpunt geen sprake van zijn kan, dat de Heilige Schrift door den H. Geest is ingegeven. Er wordt nog gesproken over den Christus, maar Hij is niet de Christus der Schrift, waarachtig God en waarlijk mensch.

Het is wel opmerkelijk in verband met het bovenstaande, dat in den laatsten tijd in Duitschland twee werken grooten opgang maken. Het eene is getiteld „De Dorpsprediker" van Frenssen, waarvan bijna 50 duizend exemplaren zijn verkocht; het andere draagt tot titel: „Stichtelijke overdenkingen" van Fr. Naumann, waarvan 10.000 exemplaren zijn verspreid. Ook geeft het te denken, dat zoowel Frenssen als Nauman predikant zijn geweest, doch gemeend hebben hun ambt te moeten neerleggen.

Voeg hierbij dat van Harnack's *Wezen des Christendoms*, 60.000 exemplaren en van de bekende *Babel-Bijbel* lezingen van Dr. Delitzsch 100.000 exemplaren werden verkocht!

Het is ook een teeken des tijds, dat toen de Universiteit van Heidelberg onlangs haar eeuwfeest vierde, juist deze twee mannen, die hunne bediening in de Evangelische kerk neerlegden, den graad van doctor in de Godgeleerdheid honoris causa ontvingen. Ook is het niet minder droevig, dat de hoogleeraar Baumgarten in zijn ambt als hoogleeraar is gehandhaafd, niettegenstaande bijna alle predikanten van Sleeswijk Holstein tegen diens leer hebben geprotesteerd.

Met droetheid moet worden geconstateerd, dat de Duitsche Christenen maar niet schijnen te kunnen opwaken, om althans een poging te doen, teneinde eene opleiding tot den dienst des Woord te verkrijgen, die dien naam verdient. De Gereformeerden hebben er het meest behoefte aan, en dat punt komt bij hen al sinds jaren niet meer ter sprake; een tijdlang scheen het, alsof de Evangelischen die zaak zouden ter hand nemen, toen de bekende predikant en philanthroop von Bodelschwing zich daarvoor spande; doch ook die beweging ging helaas uit als een nachtkaars.

Gemengd nieuws.

Een tocht op de Doode Zee. In de *Jewish Chronicle* geeft een ingenieur, in een brief uit Jeruzalem, een hoogst belangwekkend relaas van een vaart op de Doode Zee, op een den Griekschen Patriarch toebehoorende motorboot. Deze was in Duitschland gebouwd, met groote onkosten naar de oevers der Jordaan bij Jericho overgebracht, om daar te worden ineengezet, en men mag den ingenieur gereedelijk gelooven, waar hij verklaart, dat zulk een tocht daar nog nooit ondernomen werd. De man had erbij kunnen voegen, dat hij ook wel nimmer in de gelegenheid zal komen om een dergelijk uitstapje te herhalen, want de Turksche regeering heeft, zoodra zij er van hoorde, het bevel uitgevaardigd, dat geen herhaling van zulke tochten op de Doode Zee mag gedoogd worden.

Waarom dit verbod genomen werd, verstaan wij niet.

Als men zich plaatst op het standpunt van een toerist, die veel genieten wil, was de motorbootvaart misschien nogal teleurstellend, want de deelnemers kregen niet veel schilderachtigs meer te zien, zoodra zij de Jordaan, met haar dichtbegroeide oevers, verlaten hadden, en uitgingen op de zilte wateren dezer doodsche en geheel verlaten binnenzee van het Heilige Land.

Doode visschen zagen zij bij menigte daar waar de Jordaan zich ontlast, doch overigens niets dat hen aan een levende wereld mocht herinneren, behalve talrijke vogels. Doch deze bewogen zich hoog in de lucht boven het vlak der wateren, welke, aanvankelijk, groen, op eenigen afstand van de boorden in blauwe tinten waren overgegaan.

Midden op de zee was het schouwspel uitermate vreemdsoortig en doodsch. De reizigers zagen om zich heen niets dan hooge, doch gansch onbegroeide bergen, met zout en zwavel overdekte wanden. De golfslag spoelde onophoudelijk dikke asphaltblokken naar de stranden. De lange kam van den Moab berg verriet allerwegen diepe kloven, boordevol met zout en asphaltmassa's. Zuidwaarts schenen zoutheuvelen uit den waterboezem op te rijzen. De hitte werd ondragelijk onder de moordende stralen eener onbewolkte zon, en de reizigers waren verheugd de schaduw op te zoeken, luttel als zij was, welke een hooge oever hun bood.

Bij de plek, waar zij landden, bevinden zich de warme bronnen van Callirhoe, uit Genesis bekend als Jemin, en eerst in het begin der vorige eeuw her ontdekt. Twee stroompjes, het eene met warm, het andere met koud en drinkbaar water, vloeien hier in de stroomen, zonder zich te vermengen.

In een holte, door de warme beek gevormd, lokte het heldere water de reizigers tot een bad. Het water bleek echter zoo prikkelend voor de huid, dat zij de uitwerking nog langen tijd gevoelden ondanks een herhaalde indompeling elders.

Bij de koude beek werd op een lommerrijke plek ontbeten. Na den maaltijd, beklom de schrijver een der omliggende heuvelen: welk een ijselijke woestenij! Nergens eenig teeken van leven, overal een doodsche stilte, kaal, maar indrukwekkend, gelijk een reusachtig graf.

Hoe blij waren de reizigers, toen zij naar de oevers der Jordaan terugkeerden, en daar andermaal de tamarisken, de wilgen en het welige riet aanschouwden, waarin de oevers gehuld zijn.

WINCKEL.

Voor Kinderen.

OOST EN WEST.

XXXII.

IN GROOTEN NOOD.

De eerste gedachte die bij Karel opkwam, was, of hij ook in den maneschijn wat takken, dik met bladeren voorzien, zou gaan halen, ten einde daarop althans wat makkelijker te liggen. Want zijn ledematen deden hem geducht zeer.

Maar nog eer hij deze gedachte tot uitvoering kon brengen, vernam hij iets dat hem met schrik vervulde, en voor erger dan stijve ledematen deed vreezen. In de verte hoorde hij brullen. Dat moest een leeuw zijn. Hij had vóór eenige dagen eenzelfde geluid gehoord.

Wat te doen? Het best docht hem maar in het hol te blijven. Doch, o schrik, weder hoorde hij het gebrul, maar nu veel naderbij. Blijkbaar kwam de leeuw dichter bij de plek, waar Karel zich bevond.

De angst sloeg dezen om het hart. Hij richtte den blik naar boven en riep in stilte tot God, die leven en dood in Zijn hand heeft. Nu wachtte hij of wat volgen zou.

Weer klonk het vervaarlijk geluid; thans vlak bij. En in het volgende oogenblik zag Karel met ontzetting een leeuw, bij het licht der maan, op het hol aankomen.

Zonder het te weten, had hij zijn toevlucht genomen in het hol van een wild dier! Een koude rilling liep hem over het lichaam. Eensklaps herinnerde hij zich, meermalen gehoord te hebben, dat menschen uit het gevaar van door wilde dieren verslonden te worden, gered zijn, doordat zij zich dood hielden. Vele wilde dieren toch voeden zich niet, of althans slechts gedwongen, met vleesch van lijken. In alle geval, zoo begreep hij, was het best, zich zeer rustig te houden. Zoo strekte hij zich dan uit, sloot de oogen bijna geheel, en hield zooveel mogelijk den adem in, al kon hij dit natuurlijk niet volkomen doen.

Wat Karel gevreesd had gebeurde. De leeuw ging het hol, zijn woning, binnen en bespeurde onmiddellijk, dat er zich een indringer op zijn gebied bevond. Een leeuw doet in zulk een geval juist andersom, dan wij, die indringers liefst buiten werpen. Waarom het dier zoo handelt begrijpen we.

Wat nu volgde, kan ik u 't best verhalen min of meer met de woorden van den man, die